

SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE GERÇEKLEŞEN ZORUNLU GÖÇÜN FİNANSMAN BOYUTU

İmre ERSOY*

GİRİŞ

Savaş, işsizlik, afetler, açlık gibi nedenlerle yaşanan kitlesel göç hareketleri 20.yy'ın ikinci yarısından beri birçok ülkeyi etkilemiştir. Migrationdata 2019'a göre dünyada 271,6 milyon kişi göçmendir.¹Türkiye'nin yoğun göç hareketiyle karşılaşması 1950'lerdeki kırdan kente yaşanan iç göçle olmuştur.1960'larda Almanya'ya göçmen gönderirken Türkiye, 1989'da Bulgaristan Türklerinin kitlesel göçüne şahit olmuştur. Bir diğer kitlesel göç hareketi ise Körfez Savaşı sebebiyle Türkiye'nin sınır bölgelerine doğru gerçekleşmiştir. Türkiye'nin yaşadığı en son kitlesel göç ise 2011'den bugüne kadar, "Arap Baharına" direnen Esad Rejiminin şiddeti yüzünden çıkan iç savaş nedeniyle ülkesini terk eden Suriyelilerin göçüdür. Böylece Türkiye 2014'den beri dünyada en çok göçmen barındıran ülke konumuna gelmiştir.²

2014-2015 yıllarında 1 milyondan fazla Suriyeli mülteci Türkiye üzerinden Avrupa Birliği'ne (AB) ulaşmıştır. Bu "mülteci krizi" 18 Mart 2016 tarihinde "Türkiye ile AB'ye üye ülkeler arasında" Mutabakat imzalanması ile sonuçlanmıştır. Bu Mutabakata göre Türkiye mültecilerin Avrupa'ya geçmesini

* Marmara Üniversitesi, Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, Avrupa İktisadi Anabilim Dalı, e-posta: iersoy@marmara.edu.tr

1 Migrationdata (2019). https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t (Erişim tarihi: 15.01.2021)

2 Erdoğan, M. (2020) "Türkiye'deki Suriyeliler: 9 yılın Kısa Muhasebesi", PERSPEKTİF. <https://www.perspektif.online/turkiyedeki-suriyeliler-9-yilin-kisa-muhasebesi/> (Erişim tarihi: 15.01.2021)

engelleyecek, karşılığında da 4 yılı kapsayan bir süreçte “Türkiye’deki Mülteciler için AB Desteği (FRiT)” kapsamında 6 Milyar avro proje desteği alacaktı. Mutabakata göre ayrıca AB Türkiye Gümrük Birliği güncellenecek, yeni müzakere başlıkları açılacak ve vize serbestisi söz konusu olacaktı. Ancak Mutabakatın bu maddeleri kısa süre içinde ortadan kalktı. Neticede 4 Nisan 2016 tarihinde yürürlüğe giren Mutabakat ile Türkiye’ye Mali Yardım Karşılığında Suriyeli Zorunlu Göçmenleri Türkiye’de tutmak görevi verilmiştir.³ Söz verilen paraların ödenmediği gerekçesi ile 2020 baharında AB ile Türkiye arasında anlaşmazlık çıkmış, Yunan sınırına mülteci yığılması yaşanmış, görüşmeler sonucunda sorun çözülmüştür.

Suriyeli komşularımızı istatistiksel rakamlarla ifade edecek olursak 2021 yılı itibarıyla Türkiye’deki kayıtlı ve geçici koruma altındaki Suriyeli zorunlu göçmenlerin sayısı 3.645 milyondur. Suriyelilerde çocuk doğum oranı %5’in üzerindedir.⁴ 0-18 yaş arası Suriyeli gençlerin sayısı 1,7 milyon civarındadır. 0-18 yaş çocuklar ile kadınların toplam Suriyeli zorunlu göçmenlere oranı ise %70,9’dur. Suriyeli zorunlu göçmenlerin yaş ortalaması 22,1’dir. Suriyelilerin %98,4’ü şehirlerde yaşamakta, sadece %1,6’sı kamplarda yaşamaktadır. Kayıtlı Suriyeli zorunlu göçmenlerin Türkiye nüfusuna oranı %4,8’dir.⁵ 1,2 milyon Suriyelinin neredeyse tamamı ise (%95) kayıt dışı olarak çalışmaktadır.⁶ Mart 2020 rakamlarına göre 1,5 milyon Suriyeli, Suriye sınırındaki Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin’de yaşarken 1,39 milyonu İstanbul, Adana, Bursa, Mersin, İzmir, Kocaeli ve Konya’da yaşamaktadır.⁷

Bu çalışmada Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen zorunlu göçün finansman boyutu ele alınmıştır. Bu bağlamda ilk bölüm bu zorunlu göçün maliyetini incelemektedir. İkinci bölümün konusu Suriye’den Türkiye’ye zorunlu göçün finansmanıdır. Üçüncü bölümde ise Suriyeli komşularımızın zorunlu göçüyle ilk etapta ilgilenen belediyelerin durumu ve bazı belediyelerle gerçekleşen görüşmelere yer verilmiştir. Çalışma Sonuç ve Politika Önerileri ile son bulmaktadır.

1. SURİYE’DEN TÜRKİYE’YE GÖÇÜN MALİYETİ

Suriye’den Türkiye’ye olan göçün finansmanı konusunda neler yapılması gerektiğinin daha iyi analiz edilebilmesi için öncelikle göçün maliyetine daha

3 Erdoğan, M. (2019) Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, Konrad Adenauer Stiftung.18-19.

4 Erdoğan, M. (Nisan 2020) “Onuncu Yılında Türkiye’deki Suriyeliler”, PANORAMA <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/> (Erişim tarihi: 15.01.2021)

5 Mülteci Derneği (2021) “Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Ocak 2021”, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim Tarihi: 20.01.2021)

6 Erdoğan, M. (2019) Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, Konrad Adenauer Stiftung, s.12

7 Kaya, A. (2020) “Türkiye’de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kapsayıcı Sosyal Hizmet Uygulamaları”, ISBN: 978-91-986427-5-9 (Online PDF Versiyon), ss.5-6.

yakından bakmak gerekmektedir. Bu konuda öncelikle şunu söylemek gerekir ki, devletin 2016'ya kadar Suriyelilerin zorunlu göçünü "geçici" görmesi ve "acil durum yönetimi" yaklaşımı ile yönetmeye çalışması gibi nedenlerle maliyet hesapları konusunda yeterli şeffaflık sağlanamamıştır. Örneğin Suriye'den gerçekleşen göç 2011'de başlamış, konuyla daha önce Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ilgilenmiş olsa da Göç İdaresi Genel Müdürlüğü göçün artık milyonlu sayılarla ifade edildiği 2014 yılında kurulmuştur.

Okul çağındaki çocuk sayısı 1,1 milyon seviyesindedir ve bunun %63'ü okullaştırılmıştır. İlkokul çağındaki bu çocukların yıllık maliyeti 600 milyon avrodan fazladır ve sadece bu maliyet Türkçe eğitim alan ve artık en az %80'i kalıcı hale gelip artık Avrupa'ya da gitmeyi düşünmeyen Suriyeli zorunlu göçmenlerin çocukları için 10 yıllık süreçte 6 milyar avro seviyesini bulmaktadır.⁸ Göçün kalıcılığı göz önünde bulundurulduğunda önümüzdeki yıllarda 4 yaş ve altındaki 500,000 Suriyeli çocuğun da eğitime başlayacağı unutulmamalıdır.⁹ Yapılan uzun soluklu hesaplamalara göre, örneğin Suriyeli zorunlu göçmenlerin ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim maliyeti 50 milyar TL'sinden fazla olacak şekilde hesaplanmaktadır.¹⁰ OECD'nin yaptığı hesaplama göre, Türkiye'de bir öğrencinin yıllık eğitim harcaması 3,000 \$, bir kişinin yıllık sağlık harcaması ise 1,000 \$'dır. 4 yıllık bir zaman dilimi için 600,000 Suriyeli öğrenci ve 3 milyon Suriyeli zorunlu göçmenin sağlık harcaması toplamı 19 milyar dolardan fazla tutmaktadır.¹¹ Köln Üniversitesi'nin yaptığı bir çalışmaya göre ise bir mülteci Almanya'ya yılda 15,000 avroya mal olmaktadır.¹² Bu, diğer bir ifadeyle bir mültecinin 10 yılda 150,000 avroya mal olacağı anlamına gelmektedir.

Suriyeli zorunlu göçmenlerin maliyetinin 2019 yılının ilk çeyreğine kadar 40 milyar dolar seviyesinde olduğu Türk resmi makamlarınca ifade edilmektedir.¹³ 2017 Aralık ayı rakamlarıyla bu maliyetin 30 milyar dolarlık kısmı hükümet yetkilileri tarafından aşağıdaki tabloda görüldüğü biçimde açıklanmıştır. Ayrıca bu hesaplamalara gönüllü geri dönüşü beklenmeyen ve topluma uyum ihtiyacı içinde olan Suriyeli zorunlu göçmenler için yapılması gereken harcamalar eklenmemiştir.

8 Erdoğan, M. (2020) "Türkiye'deki Suriyeliler: 9 yılın Kısa Muhasebesi", PERSPEKTİF.

9 Financial Times, Ocak 21,2020 , Laura Pitel ve Michael Peel "Turkey eyes more aid as funding pays off for Syrian refugees" <https://www.ft.com/content/7abb5212-1c2b-11ea-97df-cc63de1d73f4>

10 Kahveci, E. (2018), "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye üzerindeki demografik baskısı", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü.

11 T24, (2018) "Göç ve Uyum Raporundan" Ancak bunlar çok nadir örneklerdirİçişleri Bakanlığı (ik baskısı<https://t24.com.tr/haber/goc-ve-uyum-raporundan> (Erişim Tarihi: 25.01.2021)

12 Erdoğan, M. (2019) "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler", Konrad Adenauer Stiftung, s.14

13 Gençler, A. (2020) "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yaşama Etkileri: Fayda Maliyet Ekseninde bir Bakış", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sayı 78 s.136

Tablo 1: Harcamalar Bazında Suriyeli Zorunlu Göçmenlerin Maliyeti

AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI (AFAD)	5,586,594,000
TÜRK KIZILAYI-TÜRKİYE DİYANET VAKFI-ÇEŞİTLİ VAKIFLARIN	2,058,122,000
GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	780,807
GÜVENLİK VE KAMU DÜZENİ HİZMETLERİ	9,228,707,000
SAĞLIK HİZMETLERİ	16,030,111,000
EĞİTİM HİZMETLERİ	15,489,968,000
BELEDİYESİ HİZMETLERİ	17,527,481,000
FIRAT KALKANI BÖLGESİ	1,630,457,000
SIFIR NOKTASI İNSANİ YARDIM	2,228,775,000
BELEDİYELER TARAFINDAN DÜZENLENEN KAMPANYALAR	312,092,000
KAMPLARDAKİ AMORTİSMAN MALİYETİ	1,505,386,000
DİĞER SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (KAYITLI PROJE BAZLI YARDIMLAR)	852,600,000
YARDIM OLARAK DAĞITILDIĞI DÜŞÜNÜLEN MİKTAR	11,649,434,000
TOPLAM (TL BAZINDA)	84,880,541,000
TOPLAM (DOLAR BAZINDA)	30,285,573,000

Kaynak: Coşkun Ergül (05.12.2017) Anadolu Ajansı

Tablo 1'den de görüldüğü üzere, Suriyeli zorunlu göçmenlerin maliyetinin en büyük payını belediyeler üstlenmektedir. Belediyeler devletin uyum politikalarının mevcut olmaması sebebiyle Suriyeli mültecilerin ilk etapta ihtiyaçlarını karşılayan birimler olmuşlardır.

2. SURİYE'DEN TÜRKİYE'YE ZORUNLU GÖÇÜN FİNANSMANI

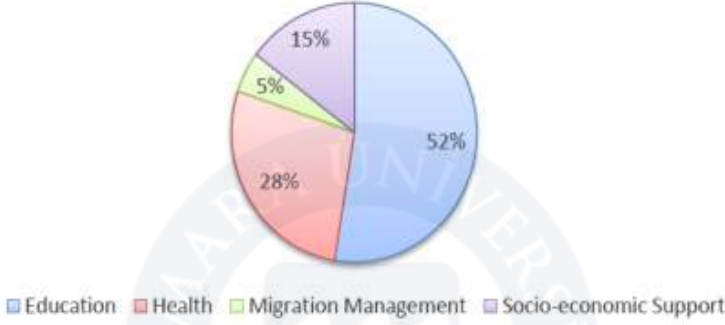
Suriyeli zorunlu göçmenlerin finansmanı sorunu Uluslararası boyutlu bir sorundur. Maliyetlerin hesaplanması konusunda söz konusu olan şeffaflık eksikliği Suriye'den Türkiye'ye göçün finansmanı konusunda da kendisini göstermektedir. Suriye'den göçün finansmanı konusunda aktörlere biraz daha yakından baktığımızda, ortaya çıkan tablo, bu konuda ne bugüne ne de geleceğe gerçek anlamda hazır olmadığımızı ortaya koymaktadır.

AB/(FRiT) programı temel ihtiyaçlar için nakit yanı sıra özellikle eğitim ve sağlık için verilmektedir. 2016-2017 yılları için olan 3 milyar avroluk bütçe 72 proje ile taahhüt edilmiştir, kalan tutar en geç 2021 ortasına kadar ödenecektir. İkinci 3 milyarlık destek için ise en geç 2025 ortasına kadar devam eden projelerin fonlanması amacıyla kaynak verilecek şekilde anlaşma yapılmıştır. Bu fonlar Türk hükümetine verilmemektedir. İnsani yardım, eğitim, sağlık, belediye altyapısı, sosyo-ekonomik destek alanlarında proje ile başvuranlara verilmektedir. AB 2015'den beri 20'den fazla ortak ile 80'den fazla projeyi desteklemektedir.¹⁴ Dağılıma baktığımızda, fonların %52'sinin eğitim,

14 European Commission Service for Foreign Policy Instruments , Supporting Syrian Refugees in Turkey

%28'inin sağlık, %5'inin göçün idaresi, %15'inin de sosyo-ekonomik destek için verildiği görülmektedir.

Şekil 1: AB'den gelen FRİT'in Türkiye'deki Suriyeli Zorunlu Göçmenlerin ihtiyaçlarına göre dağılımı

Kaynak: European Commission (2019) Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Third Annual Report on the Facility for Refugees in Turkey (Erişim: 13 Şubat 2021).

2020 Aralık itibariyle, 6 milyar avroluk desteğin tümü sözleşme altına alınmış, 4 milyar avroluk bölümü için ise ödeme yapılmıştır. Ayrıca AB, 485 milyon avroluk bir fonu 2022'ye kadar projeler kapsamında verecek şekilde 2 programın devamını öngörmüş vaziyettedir. Ancak maliyetler bölümünde tartışıldığı gibi, Suriyeli zorunlu göçmenlerin barınma, korunma, eğitim, sağlık alanındaki harcamaları ilk bakışta bile AB'nin sağlamayı taahhüt ettiği 6 milyarlık desteğin çok üzerindedir.

Kanada, Almanya, Avusturya gibi ülkelerde hem devlet hem de yerel bazda uyum hizmetleri mevcutken bizde, daha evvel de ifade edildiği gibi, devletin mülteci politikası mevcut değildir. Hükümet desteğini AFAD ve AFAD'ın sorumluluğundaki Geçici Koruma Merkezleri'ne (GKM) yoğunlaştırmış durumdadır. Oysa unutmamak gerekir ki kamplarda yaşayan Suriyeli göçmenlerin oranı, toplam Suriyeli göçmen sayısının %1,6'sıdır. Kampların dışı için ise Elektronik Yardım Dağıtım Sistemi (EYDAŞ) ile yardım talep ve arzı kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır.¹⁵ Görülmektedir ki devlet stratejik bir kararlılık sergileyememesine rağmen bürokrasi elinden geleni yapmaktadır.

Geçici olduğu düşünülen göçe karşı uyum politikaları bağlamında “stratejisizlik” ülkeyi yerli ve yabancı STK'ların çalışmaları ile bir “projeler

¹⁵ https://ec.europa.eu/fpi/showcases/supporting-syrian-refugees-turkey_en (Erişim tarihi: 25.01.2021)
Mackreath, H. ve Sağınç Şevin Gülfer (2017) “Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler”, Yurttaşlık Derneği, <https://mail.hyd.org.tr/attachments/article/217/turkiyede-sivil-toplum-ve-suriyeli-multeciler.pdf> (Erişim Tarihi: 25.01.2021)

ülkesine dönüştürmüştür”.¹⁶ 2018 itibariyle Türkiye’de 270 Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Suriyeli zorunlu göçmenlere yardımda bulunmaktadır. 2015 yılına kadar Suriye konusunda çalışan Uluslararası STK’lara (INGO) izin verilmesi konusunda problem mevcuttu. Halen de yapılan bu yardımların Suriyeli göçünü kalıcılığa sevk ettiği gerekçesiyle şüpheyle yaklaşıldığına şahit olunabilmektedir,¹⁷ oysa Suriyeli zorunlu göçmenlerin en az %80’in kalıcılığı artık kabul edilmesi gereken bir gerçektir. 2017 itibariyle 42 civarında olan INGO’lar üzerinde denetim devam etmektedir.¹⁸ Bu arada STK’ların listesi ve yaptıkları yardımlarla ilgili bir rapor – bu konuda çalışmalar olsa da – tam anlamıyla mevcut değildir. Hâlbuki yapılan bu yardımlarla ilgili verilerin toplanması ve STK’ların yönlendirilmesi için bir merkeze ihtiyaç bulunmaktadır.¹⁹ ²⁰Ayrıca STK’lar arasında işbirliğine ihtiyaç vardır. Oysa kaynak elde etmek için yarışan STK’lar ideolojik farklılıklar da devreye girince birbirleriyle rekabet içinde çalışmaktadırlar.²¹ Diğer bir ifadeyle, STK’lar ortaklaşa çalışmak yerine birbirleriyle proje kapma yarışına girmektedirler.

2017 yılında Birleşmiş Milletler kuruluşları ve söz konusu 270 STK 4,4 milyar \$’lık 2018 Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP)’nin lansmanını gerçekleştirmiştir. 2017 yılında bu fonun yalnızca yarısı sağlanabilmiştir.²² Suriyeli mülteciler konusunda faaliyette olan uluslararası kuruluşlar içinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), ve Dünya Bankası Türkiye için önemli kuruluşlardandır.²³ Uluslararası Kuruluşlar tarafından yapılan yardımlara baktığımızda, 2014 itibariyle Suriye için 6,5 milyar dolar yardım talebinde bulunulmuş, 2018 yılı itibariyle bunun sadece 600 milyon doları Türkiye’ye aktarılabilmektedir.²⁴ Türkiye’de süreç uluslararası örgütler ya da STK’ların yürüttüğü “uyumsuz, etkisiz ve kısa dönemli” projelerle yürütülmektedir.²⁵

16 Erdoğan, M. (2020) “Türkiye’deki Suriyeliler: 9 yılın Kısa Muhasebesi”, PERSPEKTİF.

17 Ibid.

18 Mackreath, H. ve Sağnıç Şevin Gülfer (2017) “Türkiye’de Sivil Toplum ...”

19 Mazman, İ. ve İzci, L. (2018), “Ulusal ve Uluslararası Örgütler Tarafından Desteklenen Suriyeli Göçmenler”, *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, cilt 4, sayı 9, s.286

20 Ulusal ve Uluslararası 80 kadar STK’nın Suriyeli zorunlu göçmenler ile ilgili yaptıkları çalışmaların dökümü için bakınız Mazman, İ. ve İzci, L. (2018), “Ulusal ve ...” ss.287-291

21 Mackreath, H. ve Sağnıç Şevin Gülfer (2017) “Türkiye’de Sivil Toplum ...”

22 UNHCR, (2018) “7.yılında Suriye’deki Çatışma:Büyük bir İnsanlık Dramı”, www.unhcr.org/tr/19009-syria-conflict-7-years-colossal-human-tragedy.html, (Erişim tarihi: 28.01.2021)

23 Erdoğan, M. (2020) “Türkiye’deki Suriyeliler: 9 yılın Kısa Muhasebesi”, PERSPEKTİF

24 T24 Göç ve Uyum Raporundan (2018) <https://t24.com.tr/haber/goc-ve-uyum-raporundan> (Erişim tarihi:24.01.2021)

25 Erdoğan, M. (2020), “Onuncu Yılında Türkiye’deki Suriyeliler”, PANORAMA

3. SURİYE ZORUNLU GÖÇÜNÜN FİNANSMANINDA BELEDİYELERİN ROLÜ

Belediyelere daha yakından baktığımızda ise, yerelde birebir mültecilerle direkt muhatap kamu kuruluşu olan Belediyelerin Suriyeli göçmenlere yönelik ortak bir davranışta bulunmadıkları gözlenmektedir. Örneğin, Zeytinburnu belediyesi Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezi (AKDEM) ile “Uyum Hizmeti” veren ender belediyelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁶ Marmara Belediyeler Birliği (MBB) ise göç, iltica, uyum konularında deneyimleri paylaşmak amacıyla 2015 yılında “Göç Politikaları Merkezi” kurmuştur.²⁷ Ayrıca MBB Göç Platformu’nu kurmuştur ve böylece platform üyeleriyle koordinasyon sağlamakta, ihtiyaçlara çözüm bulmakta ve kapasiteleri geliştirilmeye çalışılmaktadır.²⁸ Ancak bunlar çok nadir örneklerdir. Belediyeler mültecilerin günlük ihtiyaçları için Fak-Fuk-Fon’dan yararlanmışlardır; daha kapsamlı yardımlar için ise ulusal ve uluslararası STK’larla, vakıflarla ve hayırseverlerle işbirliği içine girmişlerdir.²⁹ Kısacası belediyelerin finansman kaynakları uzun dönemli değildir. Zaten sınırlı olan imkanlarıyla yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan belediyeler göç ile iyice zorlanmaktadır. Covid-19 Pandemisi ise işi daha da zorlaştırmıştır.

Belediyeler, merkezi hükümetin vergi gelirlerinden o bölgede yaşayan vatandaşların sayısı ile orantılı olacak şekilde gelir elde ederler. Oysa geçici koruma altındaki Suriyeliler vatandaş sayılmadığı için sayıları vergi gelirlerinin belirlenmesi esnasında hesaba katılmamaktadır. Halbuki Kilis’de Suriyeli nüfusu yerel nüfustan fazladır. Ayrıca Suriyeli zorunlu göçmenler nedeniyle belediye gelirlerinde değişme olmazken harcamalar ciddi oranda artmaktadır. Bu durumun çözülmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de Suriyeli zorunlu göçmenleri örneğin, Danimarka’da yapıldığı gibi, dağılımı yapılan illerde gettoların oluşmasını engelleyecek şekilde belirli ilçelere dağıtmak şeklinde bir politika izlenmemiştir.³⁰ Belediyelerin işini kolaylaştıracak bu tarz bir uygulama yerine şimdi Esenyurt ve Fatih’e daha fazla Suriyeli zorunlu göçmen yerleşmesini engellemek şeklinde bir politikaya başvurulmuştur.

Belediyelerin Suriyeli zorunlu göçmenlere sundukları hizmetleri karşılayacak finansman kaynakları sınırlıdır. Belediyelerin mültecilerin yemek, içmek, giysi, barınmak, Türkçe öğrenmek gibi ihtiyaçlarını karşılamaya devam edebilmesi için ulusal ve uluslararası kaynaklara çok daha fazla ulaşmaları

26 Kale, B. ve Erdoğan, M. (2019), “The Impact of GCR on Local Governments and Syrian Refugees in Turkey”, *International Migration* Vol 57 (6), s.232.

27 a.g.e. s.232.

28 Kaya, A. Weidinger, T. ve Yılmaz-Elmas, F. (2019) “Tarımsal ve Dağlık Bölgelerde Mekansal Özellikler ve Uluslararası Göçmenlerin Dağılımı: Bursa ve Karacabey Özelinde Türkiye”, MATİLDE RAPORU

29 Kale, B. ve Erdoğan, M. (2019) “The Impact of GCR on Local Governments and Syrian Refugees in Turkey”, *International Migration* Vol 57 (6)

30 ibid.

gerekmektedir. Oysa İstanbul'daki belediyeler için yapılan bir saha çalışmasında belediyelerin bir kısmının AB ve diğer uluslararası kaynaklardan yeterli ölçüde yararlanamadıkları, haberdar olmadıkları ortaya çıkmıştır.³¹ Belediyelerin Suriyeli zorunlu göçmenler konusunda özellikle pandemi döneminde uzun dönemli strateji geliştirebilmeleri ve yerel halktan tepki çekmeden yardım faaliyetlerine devam edebilmeleri için uzun dönemli fonlara ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu da özellikle uluslararası projelerden sağlanacak fonlardır.

Belediyeler Suriyeli zorunlu göçmenler ile ilgili sürecin yönetiminde en temel aktör olabilecekken sınırlı yetkiye ve sınırlı imkânlarla sahiptirler. Oysa belediyelere AB tarafından zorunlu göçmen sayısı ile orantılı olacak şekilde proje bazında destek verilmesi, Suriyelilerin giderek kalıcı olması nedeniyle artık zaruret haline gelmiştir.³² Belediyelerin ayrıca uluslararası diğer fon kaynaklarına da ulaşarak daha proaktif politikalar izlemesi gerekmektedir. Bu bağlamda belediyelerin proje karşılığı fon sağlayan kurumlara direkt olarak yönelmesi gerekmektedir. Suriyeli komşularımız için belediyelerin Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), BM/ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), BM/ Kalkınma Programı (UNDP), BM/Nüfus Fonu (UNFPA), AB/Bölgesel Güven Fonu (MADAT) gibi fonlardan destek alacak ve dolayısıyla uzun dönemli finansman sağlayacak şekilde projelerini hazırlamaları gerekmektedir.³³

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)'de Göç Birimi Koordinatörü Simten Birsöz İnanc ve Göç Uzmanı Papatya Bostancı ile bu konularda yapılan görüşmeden elde edilen bilgiler ise hem uluslararası kuruluşların hem de belediyelerimizin durumu hakkında şu gerçekleri ortaya koymaktadır. Uluslararası kuruluşlar açısından bakıldığında, FRiT 2'de Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da beş belediyeye alt yapı yatırımı için kaynak tahsis edilmiş olmasına rağmen belediyeler FRiT projesinden direkt olarak desteklenmemiştir. FRiT fonları STK ve Kamu Kuruluşları aracılığı ile dağıtılmıştır. Belediyeler ancak örneğin STK'ların yaptığı projeler bazında dolaylı olarak desteklenmiştir. Çoğu uluslararası kuruluş belediyelere doğrudan kaynak vermemektedir. Uluslararası kuruluşlar ve AB'nin bu konuda çekinceleri mevcuttur. Fonlar devlet mekanizmalarına ve STK'lara projelerle verilmektedir. Uluslararası Kuruluşlar ve AB göçün geçiciliği nedeniyle de proje bazlı çalışmaya devam etmektedirler. AB, belediyeler merkezi bütçeden pay alabiliyor zannetmektedir. Oysa çok daha sürdürülebilir politikalar için; kentsel hizmet, spor, kültür, engellilik konularında belediyelerin yapması gerekenler için bu fonların direkt olarak belediyelere aktarılması çok önemlidir. Ayrıca ulusal fonlar açısından baktığımızda, göçmenler için en fazla harcamayı yaptıkları halde belediyelerin

31 ibid.

32 Erdoğan, M. (2020) Türkiye'deki Suriyeliler: 9 yılın Kısa Muhasebesi, PERSPEKTİF

33 Dura, Y.C. ve Karakoç, C. (2020) Mülteci Krizleri Bağlamında Belediye Finansmanı, Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi-2, SKL International AB

yurtiçinde de maddi kaynaklardan yararlanamamaları konusunda yasalarla düzenlenmesi gereken sıkıntılar mevcuttur.

Aynı görüşmeden anlaşılmaktadır ki, Belediyelerimizde Ulusal Uyum Politikalarının güçlenmesi ile Avrupa Birliği, Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi (ECHO) gibi insani yardım temelli fonlardan UNDP gibi daha kalkınma odaklı kuruluşlarla işbirliğine geçiş olacaktır. Belediyeler ancak ondan sonra devreye gireceklerdir. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde çalışan İBB Göç Birimi de ilçe belediyelerini göç yönetimi kapasitelerini geliştiren çalışmalarla bu sürece hazırlanmaktadır. Belediyelerin de kendilerini fikir, personel olarak hazırlamaları gerekmektedir. Belediyelerin büyük bir kısmı bu sürece hazırlıksız yakalanmıştır. Fon veren kuruluşlar veri ile konuşur oysa belediyelerimizin elinde veri olmadığı ve sağlıklı veri toplayamadıkları için problem yaşanmaktadır. Bazı belediyelerimizin, örneğin Zeytinburnu, Sultanbeyli, Şişli, Esenyurt'un Suriyeli zorunlu göç ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır, bunlar çoğaltılabilir. Amaç, belediye hizmetlerinin hepsinden Suriyeli zorunlu göçmenlerin yararlanmasını sağlayıcı kapsayıcı politikaların geliştirilmesidir. Bunun için de tüm ilgili birimlerle koordinasyon içinde olmak gerekmektedir. Bu bağlamda 2019 Temmuz'dan itibaren İBB'de göçle ilgili çalışmalarda ilçeler arası standardizasyon ve koordinasyon çalışmalarını desteklemek, kapasite geliştirmek, veri temelli politika geliştirmek ve sosyal uyumun da dahil olduğu çalışmaları yönetmek amacıyla Sosyal Hizmetler Müdürlüğü altında çalışma yürüten Göç Birimi kurulmuştur. Belediyelerle 5 yıllık Eylem Planı hazırlanmıştır. 2020 Eylül ayında da Belediyelerin neye ihtiyacı olduğu konusunda Ana Akım Hizmetler için çalışma yapılmıştır. Ancak pandemi döneminde eskiden kalkınma temelli konuşulurken şimdi temel gıda yardımları konuşulur duruma gelinmiştir.³⁴

Marmara Belediyeler Birliği Göç Politikaları Merkezi'nden Uluslararası İşbirliği Uzmanı ve Göç Politikaları Uzmanı Merve Ağca ile yapılan görüşmede ise FRiT gibi projeler bazında verilen fonların sorunlu olduğu üzerinde durulmuştur. Özellikle kapasitesi düşük, proje yazma kabiliyeti düşük belediyelerin fonlardan yararlanamadığı belirtilmiştir. Oysa Sultanbeyli Belediyesinin Mülteciler Derneği, Zeytinburnu Belediyesi'nde AKDEM, Şişli Belediyesi'nin Göç Birimi'nin mevcudiyeti, Gaziantep'te Göç Konusunda Şube Müdürlüğü kurulmuş olması, Şanlıurfa'da Suriyelileri karşılama hizmetlerinin mevcudiyeti ve 2019 sonunda İBB'de kurulmuş olan Göç Biriminin mevcudiyeti parti ayrımı yapılmaksızın Belediye Başkanlarının inisiyatifi altında ve talep karşısında nelerin yapılabileceğini gösteren önemli örneklerdir. Buna rağmen örneğin BM'in proje bazında fonları için aracılığın Bakanlıklar tarafından yapılması ve yabancı dil problemi Belediyeleri geri plana itebilmektedir. Oysa

34 İBB Göç Birimi Koordinatörlüğü ile yapılan görüşme daha kapsamlı olmasına rağmen Göçün finansmanı ile ilgili olmayan kısımlara burada yer verilmemiştir.

Belediyelerin daha aktif olmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra koordinasyon meselesi de önemini korumaktadır. STK'ların kendi arasında, Belediyelerin kendi arasında, Belediyeler ile STK'lar arasında, Belediyeler ile Merkezi hükümet arasında ve aynı zamanda ilçeler arasında koordinasyona ihtiyaç bulunmaktadır. Bu, mükerrer yardımlar konusunda, veri tabanı oluşturma, verileri toplama-işleme-analiz etme konularında söz konusu olan eksiklikler açısından da önemlidir. Göç konusunda “uyum” denildiğinde herkes aynı şeyi anlamamaktadır ve şayet uyum süreci iyi yönetilemezse kayıp bir nesille karşı karşıya kalma durumumuzun olduğu da göz ardı edilmemelidir. ³⁵

Bu çalışma kapsamında Suriyeli zorunlu göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Esenyurt ve Fatih Belediyeleri ile görüşülmek istenmiş, ancak sadece Esenyurt Belediyesi Uluslararası Proje ve Göç Araştırmaları Koordinatörü Yusuf Gündoğdu ile görüşülmüştür. Yapılan görüşmede, Esenyurt belediyesinin ECHO fonlarından yararlandığı ve BM'lerin bazı kurumları ile çalıştığı; Esenyurt nüfusunun %24'ünün Suriyeli zorunlu göçmen olduğu ve vergilerden muaf oldukları halde göçmenlere “hemşehrilik” kapsamında ücretsiz hizmet verildiği; belediyelerin imkanlarının yanı sıra yetkilerinin de artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak Belediyelerin çok yoğun olduğu, projelere girmenin iş yükünü artıracığı için de bazı belediyelerin projelere sıcak bakmadığı ve ancak STK'lar talepte bulununca projeye girildiği belirtilmiştir. Koordinasyon bağlamında MBB'nin daha ziyade politika üretirken, İBB Göç Koordinasyon Merkezinin ise daha çok lojistik destek sağladığının üzerinde durulmuştur. Koordinasyonun ilçeler bazında mevcut olmadığı, bunun da ilçelerde gettoların oluşmasını engelleyemediği belirtilmiştir. Pandemi ile beraber “Gönüllü geri dönüş” konusunda yapılan çalışmaların askıya alındığı ve önceliğin insani yardım konusuna verildiği; İstanbul'da +500,000 seviyesinde olan Suriyeli zorunlu göçmenlerin +200,000'inin Esenyurt'da olması sebebiyle Esenyurt'un özellikle araştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Esenyurt Belediyesi'nin yanı sıra Zeytinburnu Belediyesinden Yerel Kalkınma ve AB İlişkileri Koordinasyon Merkezi (ZEYKOM) Merkez Koordinatörü Eda Albayrak ile de görüşülmüştür. Bu görüşmede bazı belediyelerin projeler konusunda daha proaktif olamamalarının yeterli insan kaynağı olmamasından kaynaklandığı üzerinde durulmuştur. Zeytinburnu belediyesinin uluslararası fonlardan faydalanmakta olduğu belirtilmiştir. Örneğin, Amerika nüfus göç ve mülteci bürosundan 3 yıldır 5 milyon USD'lik fon alınıyor olduğu, UNDP ve UNFPA'den eğitim desteği alındığı bildirilmiştir. Zeytinburnu belediyesinde proje üreten ZEYKOM ve ihtiyaçları karşılayan AKDEM merkezlerinin olduğunun altı çizilmiştir. Böylece Zeytinburnu Belediyesi'nin ayrı bir göç merkezi kurmayarak ilçedeki her

35 Marmara Belediyeler Birliği ile yapılan görüşme daha kapsamlı olmasına rağmen Göçün finansmanı ile ilgili olmayan kısımlara burada yer verilmemiştir.

Suriyeli “hemşehrinin” AKDEM’den yararlanabiliyor olmasını sağlayarak “uyum”u kolaylaştırdıkları üzerinde durulmuştur. Her ay ilçenin kamu kuruluşları ve STK’lar ile toplantılar yapılarak ilçe bazında koordinasyonun sağlanmaya çalışıldığı ancak ilçe bazında yine de çok farklı kurumların aynı şeyi yapıyor olmasının önüne geçilemediğinden bahsedilmiştir. Örneğin, erzak dağıtımı konusunda ilçe bazında belediyelerin birbirinden haberdar olmadığı, STK’ların da birbirlerinden habersiz iş yapmakta oldukları belirtilmiştir.

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

On yıldır devam eden Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen Suriye zorunlu göçünün maliyeti şu ana kadar sağlanmış olan AB ve BM fonlarının ciddi şekilde üzerindedir. Geçicilikten kalıcılığa evrilmiş olan Suriyeli zorunlu göçmenlerin durumu ile ilgili olarak bürokratlar ellerinden geleni yapıyor olsalar da devletin stratejisi, uyum programı bulunmamaktadır. Suriyeli zorunlu göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak konusunda Belediyeler ilk etapta devreye giren ve en yüksek maliyeti üstlenen birimler olmuşlardır.

Suriye’den gerçekleşen zorunlu göçün getirdiği mali yükün finansmanı ise ulusal ve uluslararası STK’ların yürüttüğü “uyumsuz, etkisiz ve kısa dönemli” projelerle sağlanmaktadır. Belediyeler, Suriyeli zorunlu göçmenler ile ilgili sürecin yönetiminde en temel aktör olabilecekken sınırlı yetkiye, sınırlı imkânlarla ve – en azından bazı Belediyeler için geçerli olacak şekilde – fonlar konusunda sınırlı bilgiye sahiptirler. Çok nadir örnekler dışında Belediyeler ortak bir davranış yapısı içinde değillerdir.

Son olarak, Suriyeliler’in zorunlu göçünün yarattığı maliyetin finansmanı konusunda aşağıdaki Politika Önerilerinde bulunmak mümkündür:

1. Finansman kaynaklarının daha uzun süreli, daha koordineli, daha etkili olarak devreye girebilmesi için Devletin artık göçün kalıcılığını kabul etmesi ve Suriye’den gerçekleşen zorunlu göç için strateji ve uyum programı gerçekleştirmesi gerekmektedir.
2. Finansman kaynaklarına ulaşmak için Proje geliştiren Ulusal ve Uluslararası STK’lar için bir merkez kurulmalı ve burada tüm veriler toplanarak yönlendirme yapılabilmelidir ve STK’lar mümkün olduğunca işbirliği içerisinde çalışmalıdırlar.
3. Belediyelerin mümkün olduğu kadar Suriyeli zorunlu göçmenlere yönelik ortak bir davranış yapısı geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda;
 - a. Kaynaklarını artırımları için mülteciler oranında vergi gelirleri artırılarak tüm Belediyelerin Uyum Hizmeti verecek birimler oluşturmaları sağlanmalıdır.

- b. Belediyelerin AB, BM ve diğer uluslararası fonlardan proje bazında finansman sağlayabilecek şekilde eğitime tabii tutulması sağlanmalıdır. Böylece uyumlu, uzun süreli ve etkili fonlara ulaşmak mümkün olabilecektir.
- c. Kalıcılışma süreci arttığı için belediyelere AB fonları veya yeni fon tahsis edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı, (05.12.2017), Ergül, C. “Başbakan Yardımcısı Akdağ: Suriyeliler için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880 milyon lira”, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509> (Erişim Tarihi: 25. 01.2021).
- Dura, Y. C. ve Karakoç, C. (2020) Mülteci Krizleri Bağlamında Belediye Finansmanı, Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi-2, SKL International AB.
- Erdoğan, M. (2019) Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, Konrad Adenauer Stiftung.
- Erdoğan, M. (2020) Türkiye'deki Suriyeliler: 9 yılın Kısa Muhasebesi. Perspektif.
- Erdoğan, M. (Nisan 2020) Onuncu Yılında Türkiye'deki Suriyeliler PANORAMA.
- Esenyurt Belediyesi (2021) Uluslararası Proje ve Göç Araştırmaları Koordinatörü Yusuf Gündoğdu ile yapılan telefon görüşmesi, (5 Mart 2021).
- European Commission Service for Foreign Policy Instruments Supporting Syrian Refugees in Turkey https://ec.europa.eu/fpi/showcases/supporting-syrian-refugees-turkey_en (Erişim Tarihi: 25.01.2021).
- European Commission (2019) Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/com_2019_174_f1_communication_from_commission_to_inst_en_v5_p1_1016762.pdf (Erişim Tarihi: 13 Şubat, 2021).
- Financial Times, (Ocak 21,2020), Laura Pitel ve Michael Peel “Turkey eyes more aid as funding pays off for Syrian refugees. <https://www.ft.com/content/7abb5212-1c2b-11ea-97df-cc63de1d73f4>.
- Gençler, A. (2020) “Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yaşama Etkileri: Fayda Maliyet Ekseninde bir Bakış”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, sayı 78.
- İBB Göç Birimi Koordinatörlüğü (2021) Göç Birimi Koordinatörü Simten Birsöz İnanç ve Göç Uzmanı Papatya Bostancı ile yapılan telefon görüşmesi (11 Şubat 2021).
- Kahveci E. (2018) “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye üzerindeki Demografik Baskısı”, 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü.
- Kale, B. ve Erdoğan, M. (2019) “The Impact of GCR on Local Governments and Syrian Refugees in Turkey”, *International Migration* Vol 57 (6).

- Kaya, A. (2020) Türkiye’de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kapsayıcı Sosyal Hizmet Uygulamaları, (Online PDF Versiyon).
- Mackreath, H. ve Sağnıç Şevin Gülfer (2017) Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler, Yurttaşlık Derneği. <https://mail.hyd.org.tr/attachments/article/217/turkiyede-sivil-toplum-ve-suriyeli-multeciler.pdf> (Erişim Tarihi: 25.01.2021).
- Marmara Belediyeler Birliği (2021) Göç Politikaları Merkezi’nden Uluslararası İşbirliği Uzmanı ve Göç Politikaları Uzmanı Merve Ağca ile yapılan zoom görüşmesi (19 Şubat 2021).
- Mazman,İ. ve İzci, L.(2018) Ulusal ve Uluslararası Örgütler Tarafından Desteklenen Suriyeli Göçmenler, *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, cilt 4, sayı 9.
- Migrationdata (2019). https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t.
- Mülteci Derneği, (2021) Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Ocak 2021, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>.
- T24 Göç ve Uyum Raporu (2018) <https://t24.com.tr/haber/goc-ve-uyum-raporundan>.
- UNHCR (2018) www.unhcr.org/tr/19009-syria-conflict-7-years-colossal-human-tragedy.html.
- Zeytinburnu Belediyesi (2021) Yerel Kalkınma ve AB İlişkileri Koordinasyon Merkezi (ZEYKOM) Merkez Koordinatörü Eda Albayrak ile yapılan telefon/zoom görüşmesi. (3 Mart 2021).